

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: **ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
ОРГАНІЗАЦІЇ СПРАВЛЯННЯ ПРЯМИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ**
(на матеріалах Головного управління ДПС у Полтавській області)

**THEORETICAL PRINCIPLES AND PRACTICAL ASPECTS OF
DIRECT TAX COLLECTION IN UKRAINE**
(on the materials of the Main Directorate
of the State Tax Service in Poltava region)

Виконала: здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти групи 6Ф
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»
освітньо-професійної програми «Фінанси і кредит»

Рудик С.О.
(прізвище та ініціали)
Керівник: Сідельникова Л.П.
(прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2024 року

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітньо-професійна програма «Фінанси і кредит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри, д.е.н., професор
_____ Лариса СІДЕЛЬНИКОВА
«02» 10 2023 року

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Рудик Світлані Олександрівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Теоретичні засади та практичні аспекти організації справляння прямих податків в Україні (на матеріалах Головного управління ДПС у Полтавській області)

керівник роботи Сідельникова Лариса Петрівна, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «29» вересня 2023 року № 503-с

2. Строк подання роботи здобувачем 24 січня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативні документи, підручники, навчальні посібники, монографії, періодичні видання, звітність Державної податкової служби України, звітність ГУ ДПС у Полтавській області

4. Зміст кваліфікаційної роботи магістра (перелік питань, які потрібно розробити) Теоретико-організаційні основи системи прибуткового оподаткування. Діагностика практичних аспектів справляння прямих податків в Україні. Шляхи вдосконалення системи оподаткування доходів та прибутків в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Робота містить 11 рисунків та 21 таблицю

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Консультант з написання I-III розділів	Лариса СІДЕЛЬНИКОВА, в.о. завідувача кафедри	02.10.23	30.11.23
Консультант з нормоконтролю	Олена НОВОСЬОЛОВА, доцент	02.10.23	28.12.23

7. Дата видачі завдання 02.10.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Огляд літературних джерел з теми	03.10.23-10.10.23	виконано
2.	Складання і затвердження плану роботи	11.10.23-16.10.23	виконано
3.	Написання 1 розділу	17.10.23-25.10.23	виконано
4.	Написання 2 розділу	26.10.23-09.11.23	виконано
5.	Написання 3 розділу	10.11.23-27.11.23	виконано
6.	Формулювання висновків за темою дослідження	28.11.23-30.11.23	виконано
7.	Оформлення роботи	01.12.23-28.12.23	виконано
8.	Надання роботи керівнику для перевірки та написання подання	29.12.23	виконано
9.	Подання роботи для перевірки у КСПНП	16.01.24	виконано
10.	Захист роботи в ЕК	24.01.24	

Здобувач Світлана РУДИК
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник роботи Лариса СІДЕЛЬНИКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Рудик С.О. Теоретичні засади та практичні аспекти організації справляння прямих податків в Україні. – На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа та страхування. – Херсонський національний технічний університет, Хмельницький, 2024.

Кваліфікаційну роботу магістра присвячено комплексному дослідженню теоретичних засад та практичних аспектів організації справляння прямих податків в Україні. Визначено теоретико-організаційні основи системи прибуткового оподаткування. Проведено діагностику практичних аспектів справляння прямих податків в Україні. Використані дані бюджетної звітності за 2020-2022 роки. Розглянуто шляхи вдосконалення системи оподаткування доходів та прибутків в Україні.

Ключові слова: бюджетні ресурси, податкові надходження, прибуткове оподаткування, податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб.

ANNOTATION

Rudyk S.O. Theoretical principles and practical aspects of direct tax collection in Ukraine. - As manuscript.

Master's qualifying thesis in specialty 072 – finance, banking and insurance. – Kherson National Technical University, Khmelnytskyi, 2024.

The master's qualification thesis is devoted to a comprehensive study of the theoretical foundations and practical aspects of the organization of direct taxes in Ukraine. The theoretical and organizational foundations of the income taxation system are determined. Practical aspects of direct taxes in Ukraine are diagnosed. Data from the budget reporting for 2020-2022 are used. Ways to improve the system of taxation of incomes and profits in Ukraine are considered.

Key words: budgetary resources, tax revenues, income taxation, corporate income tax, personal income tax

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРИБУТКОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ	9
1.1. Ретроспективи прибуткового оподаткування у світовій та вітчизняній фіскальній практиці	9
1.2. Особливості вітчизняного механізму оподаткування доходів фізичних осіб	17
1.3. Алгоритм оподаткування прибутку підприємств в Україні	30
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ СПРАВЛЯННЯ ПРЯМИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ	41
2.1. Оцінка впливу системи прямого оподаткування на формування бюджетних ресурсів держави	41
2.2. Моніторинг фіскальної ролі податку на доходи фізичних осіб в сучасній Україні	54
2.3. Аналіз структури та динаміки надходжень податку на прибуток підприємств до бюджетів всіх рівнів	66
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ТА ПРИБУТКІВ В УКРАЇНІ	75
3.1. Трансфертне ціноутворення як механізм ухилення від сплати податку на прибуток підприємств	75
3.2. Напрями реформування вітчизняної системи прямого оподаткування	84
ВИСНОВКИ	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	100

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку економіки України в контексті неминучості поглиблення бюджетно-податкової реформи в період повоєнного відновлення країни актуальності набуває питання переосмислення сутності окремих груп податків у процесі державного регулювання, підвищення теоретико-методологічного рівня фіскальної політики з урахуванням притаманних їм особливостей. Прямі податки як складова податкової системи та інструмент економічного регулювання повинні посилити збалансованість державних фінансів та створити необхідні умови для тривалого економічного зростання.

Податки є важливим засобом сприяння стратегіям суспільного розвитку. Досвід минулого й сучасна практика різних країн переконують у цьому. Саме податки, а точніше - їх найраціональніше використання, визначають фінансову основу практичного реформування транзитивної економіки, успішного подолання кризових негараздів, підвищення рівня соціального захисту населення. Прямі податки об'єктивно більшою мірою володіють стимулюючими можливостями щодо сприяння підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та формування її інноваційної моделі розвитку.

Через пряме оподаткування держава може впливати на ділову активність суб'єктів господарювання, інвестиційну привабливість, сукупне споживання та накопичення капіталу. Наприклад, завдяки механізму нарахування та сплати податку на прибуток підприємств держава залучає додаткові інвестиції в пріоритетні галузі економіки, впливає на впровадження та широке просування енергозберігаючих технологій. Усе це приводить до зростання виробництва та, як наслідок, підвищення фіскальної ефективності податку на прибуток. Податок на доходи фізичних осіб відіграє вагомий роль у формуванні фінансових ресурсів регіону. Однак через недосконалу систему адміністрування цей податок досі не став потужним джерелом фінансової стабільності місцевих громад.

Отже, система прямого оподаткування має забезпечувати формування дохідної частини бюджетів всіх рівнів, обмежувати інфляцію та зростання рівня

цін, стимулювати інноваційний та інвестиційний розвиток держави. Проте сьогодні прямі податки реалізують, насамперед, фіскальну функцію і відображають рух вартості від юридичних та фізичних осіб до держави та не забезпечують виконання стимулюючих та інвестиційних завдань.

Питанням функціонування вітчизняної системи прямого оподаткування, її становленню й розвитку присвятили свої наукові праці такі видатні українські вчені як: В. Андрущенко, З. Варналій, Ю. Іванов, А. Крисоватий, І. Луніна, В. Мельник, В. Опарін, В. Синчак, А. Соколовська, І. Чуй, К. Швабій та інші. Практичним результатом наукового доробку цих вчених стало удосконалення конкретних механізмів прямого оподаткування, спрямованих на забезпечення, з одного боку, достатнього обсягу бюджетних ресурсів; з іншого - ефективного регулюючого впливу на національну економіку і соціальний розвиток.

Разом з тим, стрімке генерування військово-політичних та соціально-економічних викликів на новому етапі восьмирічної війни росії проти України посилило ризиковість вітчизняного фіскального простору в цілому та функціонування системи прямого оподаткування зокрема, у тому числі і внаслідок низької прогнозованості розвитку подій та непередбачуваності спектру реакцій на них платників податків, що потребує додаткових досліджень.

Актуальність зазначених аспектів, науково-теоретична і практична значущість цих проблем, недостатній рівень їхнього вивчення та обґрунтування зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи магістра, визначили мету й основні завдання наукового дослідження.

Теоретичне та практичне значення. Тема дослідження має важливе теоретичне значення, яке полягає у створенні наукового підґрунтя для розробки пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення функціонування системи прямого оподаткування в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що реалізація висновків і пропозицій кваліфікаційної роботи магістра сприятиме розбудові вітчизняної системи прямого оподаткування у новітніх умовах поглиблення

військово-політичних та соціально-економічних ризиків.

Мета і задачі дослідження. Метою кваліфікаційної роботи магістра є дослідження фіскальної ефективності прямих податків, визначення впливу поведінкових чинників на реалізацію парадигми прямого оподаткування в умовах воєнного стану та розробка напрямів удосконалення системи прямого оподаткування в Україні.

Досягнення визначеної мети передбачало вирішення таких завдань:

- дослідити ретроспективи прибуткового оподаткування у світовій та вітчизняній фіскальній практиці;
- розглянути особливості вітчизняного механізму оподаткування доходів фізичних осіб;
- визначити алгоритм оподаткування прибутку підприємств в Україні;
- оцінити вплив системи прямого оподаткування на формування бюджетних ресурсів держави;
- провести моніторинг фіскальної ролі податку на доходи фізичних осіб в сучасній Україні;
- проаналізувати структуру та динаміку надходжень податку на прибуток підприємств до бюджетів всіх рівнів;
- охарактеризувати трансфертне ціноутворення як механізм ухилення від сплати податку на прибуток підприємств;
- визначити напрями реформування вітчизняної системи прямого оподаткування.

Об'єкт дослідження – система прямого оподаткування в Україні.

Предмет дослідження – оцінювання значення системи прямих податків для покращення показників фінансово-економічної системи в Україні.

Методи дослідження. У дослідженні використані загальноприйняті методи, зокрема аналітичні, комплексні, історичні, статистичні, економіко-математичні методи тощо. В процесі аналізу динаміки надходжень прямих податків до державного і місцевих бюджетів України, оцінювання ефективності регулюючої функції прямих податків і факторів впливу на пряме оподаткування

фізичних та юридичних осіб використано методи групувань, порівняння, горизонтального і статистичного аналізу. Для наочного зображення статистичного матеріалу, використано такі методи як узагальнення і графічного зображення даних. У процесі розробки рекомендацій щодо системи прямого оподаткування України використано методи: аналізу, синтезу, групування, порівняння.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному визначенні функцій прямих податків в новітніх безпекових умовах, а також у теоретичному обґрунтуванні і практичному вирішенні основних фіскальних завдань держави з метою визначення шляхів вдосконалення вітчизняної системи прямого оподаткування.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи магістра. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У першому розділі кваліфікаційної роботи магістра розглянуто теоретико-організаційні основи системи прибуткового оподаткування, досліджено ретроспективи прибуткового оподаткування у світовій і вітчизняній фіскальній практиці, розглянуто особливості вітчизняного механізму оподаткування доходів фізичних осіб, визначено алгоритм оподаткування прибутку підприємств в Україні. Другий розділ кваліфікаційної роботи магістра присвячений діагностиці практичних аспектів справляння прямих податків в Україні, в ньому оцінено вплив системи прямого оподаткування на формування бюджетних ресурсів держави, проведено моніторинг фіскальної ролі податку на доходи фізичних осіб в сучасній Україні, проаналізовано структуру та динаміку надходжень податку на прибуток підприємств до бюджетів всіх рівнів. У третьому розділі кваліфікаційної роботи розглянуто трансфертне ціноутворення як механізм ухилення від сплати податку на прибуток підприємств і визначено напрями реформування вітчизняної системи прямого оподаткування.

Основний текст кваліфікаційної роботи магістра викладено на 105 сторінках комп'ютерного набору, містить 21 таблицю, 11 рисунків.

Загальний обсяг кваліфікаційної роботи магістра становить 105 сторінок. Список використаних джерел налічує 63 найменування і розміщений на 6 сторінках.

Характеристика суб'єкту дослідження (бази практики). Дослідження проведено на основі даних Головного управління Державної податкової служби у Полтавській області.

Головне управління Державної податкової служби у Полтавській області (далі – ГУ ДПС) є територіальним органом, утвореним на правах відокремленого підрозділу Державної податкової служби України (далі – ДПС), та забезпечує реалізацію повноважень ДПС на території Полтавської області.

У період дії воєнного стану та протягом трьох місяців після його завершення або скасування окремі повноваження територіальних органів ДПС можуть здійснювати інші територіальні органи ДПС за окремим наказом ДПС.

ГУ ДПС керується Конституцією і законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими згідно з Конституцією та Законами України, актами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства фінансів України, що належать до компетенції ДПС, наказами ДПС, дорученнями керівництва ДПС, іншими актами законодавства.

Діяльність ГУ ДПС спрямована на безумовне забезпечення виконання показників наповнення бюджету, підвищення якості адміністрування податків, зборів, інших платежів, а також єдиного соціального внеску, проведення контрольно-перевірочної роботи, контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пального, погашення податкового боргу, здійснення сервісного обслуговування платників податків, налагодження системної роботи та встановлення зворотного зв'язку з представниками бізнес-спільноти, громадськості, органів місцевого самоврядування тощо.

Службова дисципліна в ГУ ДПС ґрунтується на засадах сумлінного та професійного виконання державним службовцем своїх обов'язків, створення належних умов для ефективної роботи, їх матеріально-технічного забезпечення,

заохочення за результатами роботи.

ГУ ДПС під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з територіальними органами центральних органів виконавчої влади, з обласною та місцевими держадміністраціями, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, підприємствами, установами, організаціями на території Полтавської області.

Огляд джерел, що використані в роботі. Інформаційну базу дослідження складають відповідні законодавчі та нормативні акти, офіційні статистичні матеріали, статистичні дані Державної податкової служби України і Міністерства фінансів України. Теоретичною та методологічною базою наукового дослідження є збірники наукових праць, нормативні документи, монографії, матеріали і тези наукових конференцій, періодичні видання, наукові статті, енциклопедії, навчальні посібники.

В процесі дослідження особлива увага приділялася науковим розробкам таких вітчизняних вчених: В. Андрущенко, В. Баранової, З. Варналія, І. Волохової, О. Десятнюк, М. Житаря, Ю. Іванова, А. Крисоватого, І. Лук'яненко, В. Мельника, С. Онишко, В. Опаріна, Ю. Пасічника, Л. Сідельникової, М. Слатвинської, А. Соколовської, О. Тимченко, Т. Чижової, К. Швабія.

Апробація результатів дослідження. Основні результати кваліфікаційної роботи магістра обговорено на 7 конференціях, зокрема: «Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації» (м. Хмельницький-Херсон, 2022 р.); «Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні» (м. Хмельницький-Херсон, 2022, 2023 р.); «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 2023 р.); «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (м. Чернігів, 2023 р.); «Наука та інновації: сучасний вектор розвитку науки та світу» (м. Київ, 2023 р.); «Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції» (м. Хмельницький-Херсон, 2023 р.).